

виховної цілей; зумовленості навчання характером навчально-пізнавальної діяльності учнів; цілісності та єдності процесу навчання; єдності та взаємозв'язку теорії та практики. Крім того, ми вказали на особливості дії зазначених законів у процесі навчання правознавства, а також проаналізували їх механізм, використовуючи синергетичний підхід.

Подальшого вивчення потребують загальнодидактичні закономірності й принципи з огляду на їх реалізацію та впровадження в процес навчання правознавства учнів основної та старшої школи.

Література

1. Пальчевський С.С. Педагогіка : навч. посіб. / С.С. Пальчевський. – 2-е вид. – К. : Каравела, 2008. – 496 с.
2. Педагогіка : навч. посіб. / [за ред. А.М. Алексюка]. – К. : Вища школа, 1985. – 295 с.
3. Бондар В.І. Дидактика / В.І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
4. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посіб. / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М. Фіцула. – 2-ге вид. випр., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 560 с.
6. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. / Н.П. Волкова. – 2-ге вид., перероб., доп. – К. : Академвидав, 2007. – 616 с.
7. Педагогіка : учеб. пособ. для студ. пед. ин-тов / [под ред. С.П. Баранова, В.А. Сластенина]. – 2-е изд., доп. – М. : Просвещение, 1986. – 336 с.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.
9. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань: Изд-во Казан. университета, 1988. – 238 с.
10. Карлов Н.В. Преобразование образования / Н.В. Карлов // Вопросы философии. – 1998. – № 11. – С. 3–20.
11. Цикин В. Философия образования и синергетика / В. Цикин // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. пр. – К. : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 2. – 158 с.
12. Кремень В.Г. Філософія освіти ХХІ ст. / В.Г. Кремень // Вища школа. – 2002. – № 6. – С. 9–17.

САМОШКІНА Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Самостійна навчальна діяльність є невід'ємним компонентом навчально-виховного процесу підготовки спеціалістів у вищій школі. У підготовці

вчителів початкових класів озброєння студентів уміннями й навичками самостійної роботи є особливо важливим. Учитель початкової школи має завжди працювати над собою, підвищувати свій професійний і загальноінтелектуальний рівень, щоб бути готовим відповісти на будь-які запитання дітей, уміти здивувати й зацікавити їх, тим самим формуючи у своїх вихованців пізнавальну активність. Для цього майбутній педагог має виробити звичку постійно самовдосконалюватись, продуктивно й раціонально витрачаючи час і свої зусилля. Тому надзвичайно важливим завданням вищої педагогічної школи є озброєння майбутніх учителів початкових класів уміннями й навичками, необхідними для продуктивного здійснення самостійної діяльності, вироблення свідомого та відповідального ставлення до неї, формування відповідної мотивації самоосвіти.

Аналіз різних аспектів проблеми організації самостійної діяльності майбутніх педагогів подано в працях М.М. Солдатенка, В.М. Хрипуна, Н.Г. Сидорчук, І.А. Шайдур, Т.В. Балицької та ін. Проте недостатньо вивчена проблема організації самостійної навчальної діяльності майбутніх учителів початкових класів.

Мета статті – подати структурний аналіз поняття “самостійна навчальна діяльність”; висвітлити завдання організації самостійної діяльності в підготовці вчителів початкових класів; проаналізувати проблеми класифікації самостійних робіт, а також розглянути різні види самостійних завдань у курсі викладання педагогіки.

Самостійна навчальна діяльність є багатограним і складним за структурою поняттям. У психолого-педагогічній літературі існує кілька визначень самостійної навчальної діяльності студентів. Проте ми вважаємо, що найбільш повне визначення цієї дефініції передбачає висвітлення її як системи індивідуальної та групової навчальної діяльності під опосередкованим керівництвом викладача під час аудиторних і позааудиторних занять, що стимулює пізнавальну активність, розвиває інтелектуальні здібності й потреби студентів у самоосвіті [4, с. 15–16]. Отже, основним завданням самостійної діяльності студентів є формування в них раціональних способів творчого освоєння наукової інформації, вирішення навчальних завдань і на цій основі набуття професійних умінь. У підготовці майбутніх учителів початкових класів завдання самостійної діяльності конкретизуються таким чином: навчити студентів самостійно вирішувати психолого-педагогічні завдання й аналізувати проблемні ситуації, пов’язані з навчально-виховним процесом початкової школи; озброїти майбутніх педагогів загальнопедагогічними, методичними та іншими знаннями, без яких неможливе подальше самовдосконалення особистості вчителя; вчити студентів спостерігати за поведінкою молодших школярів та аналізувати її, добирати найбільш продуктивні засоби спілкування з ними. Вирішення цих завдань потребує розвитку в студентів творчого мислення,

вироблення в них прагнення нестандартно підходити до педагогічних проблем, самостійно освоюючи навколишню дійсність. Для того, щоб самостійна робота з педагогічних дисциплін сприяла не лише закріпленню знань, а й формуванню професійно значущих умінь у майбутніх учителів, необхідно її пов'язувати із залученням студентів до спілкування з учителями й методистами шкіл, з дослідженням педагогічних процесів та явищ під час практики.

Щоб визначити зміст самостійної діяльності майбутніх учителів початкових класів у процесі навчання, розглянемо структуру самостійної навчальної діяльності. Аналіз структури цієї дефініції дає змогу виокремити ключові поняття, що є її підґрунтям, і встановити взаємозв'язок між ними. Для того, щоб графічно зобразити ці поняття, ми скористались ідеєю О.П. Муковоза, який у своєму дослідженні зобразив структуру самостійної пізнавальної діяльності за допомогою діаграми Венна [6, с. 6–7]. Наш підхід до тлумачення сутності самостійної навчальної діяльності подано на рисунку.

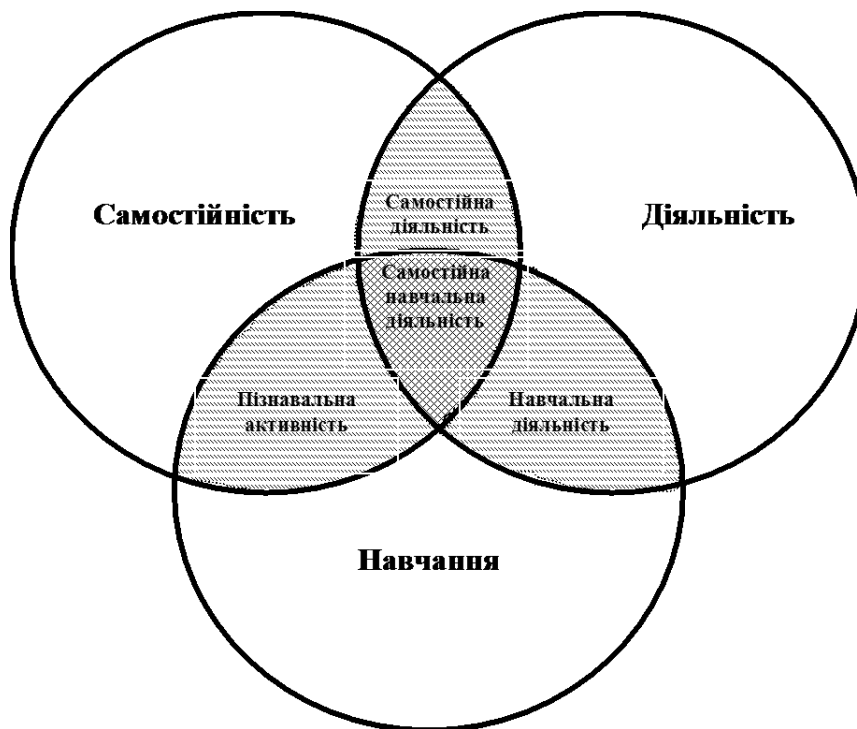

Рис. Структурна схема самостійної навчальної діяльності

Згідно з поданою схемою, навчання, діяльність і самостійність є ключовими поняттями, на яких базується самостійна навчальна діяльність. Але останнє поняття є досить складним і утворюється не безпосередньо із цих понять, а з їх поєднань. На поданій діаграмі Венна всі три поняття перетинаються одне з одним, і область перетину створює нові поняття, поєднанням яких і є самостійна навчальна діяльність. Сполучення навчання й діяльності ство-

рює навчальну діяльність; поєднання діяльності й самостійності – самостійну діяльність. Результатом поєднання самостійності та навчання є пізнавальна активність особистості. Таким чином, якість організації самостійної діяльності студентів залежить від ступеня їх пізнавальної активності, особливостей мотивації учіння й рівня сформованості навчальних умінь, наявності емоційно-вольових якостей (організованості, ініціативності, цілеспрямованості тощо).

Внутрішній аспект самостійної навчальної діяльності не може бути відокремлений від зовнішнього її вираження, що визначає її зміст. Зовнішнє вираження самостійної діяльності розкривається в понятті “самостійна робота”. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає підстави стверджувати, що самостійна робота являє собою форму індивідуальної роботи, що полягає в чіткій регламентації змісту, обсягу навчального матеріалу, часу, відведеного студентам на виконання певного завдання, а самостійна діяльність відображає форму пізнавальної активності особистості, тобто позицію народження нового знання, власної ідеї, вирішення пізнавального завдання. Іншими словами, самостійна робота є формою організації самостійної діяльності [3, с. 73].

З огляду на мету статті важливо зупинитись на класифікації самостійних робіт і проаналізувати їхні види, враховуючи специфіку підготовки майбутніх учителів початкової школи.

У педагогічній літературі існує багато видів самостійної навчальної роботи залежно від різних класифікаторів. Кожен дослідник розглядає типологію самостійних робіт у тих аспектах, які досліджує. Серед багатьох класифікаторів ми звернули увагу на види самостійної роботи за дидактичною метою й структурою пізнавальної діяльності та поклали їх в основу нашого дослідження. Необхідність використання різних видів самостійної роботи за дидактичною метою зумовлена тим, що самостійна діяльність студентів має бути організована на всіх ланках навчально-виховного процесу. Різноманітні види самостійної роботи за структурою пізнавальної діяльності забезпечують урахування різного рівня інтелектуального розвитку студентів і дадуть змогу здійснювати індивідуальний підхід в організації самостійної навчальної діяльності. Цю типологію самостійних робіт з урахуванням специфіки підготовки майбутніх учителів початкової школи подано в таблиці.

**Види самостійної роботи студентів – майбутніх учителів
початкових класів**

№ з/п	Класифікаційна ознака	Автори класифікацій	Види самостійної роботи	Види самостійних завдань з педагогіки
1	За дидактичною метою	Б.П. Єсіпов [1]	Самостійна робота з метою набуття нових знань	Попереднє опрацювання матеріалу лекцій; конспектування лекцій на заняттях; робота з книгою; перегляд уроку, записаного на відео, з подальшим його аналізом; аналіз педагогічної періодики, документів про освіту
			Самостійна робота з метою формування нових практичних умінь і навичок	Аналіз педагогічних ситуацій і вирішення педагогічних завдань; моделювання можливих ситуацій із заданих проблем; розробка планів-конспектів уроків; підготовка лекцій для батьків; розробка анкет для учнів; складання характеристики дитячого колективу або окремих учнів; складання планів проведення навчально-виховних заходів
			Самостійна робота з метою закріплення знань, умінь, навичок	Написання творів-роздумів; складання порівняльної характеристики різних систем освіти або виховання, методів, форм організації навчання тощо; складання узагальнюючих таблиць
			Самостійна робота з метою перевірки знань, умінь, навичок	Підготовка відповідей на проблемні запитання; підготовка рефератів і доповідей; написання контрольних робіт з теоретичними і практичними завданнями
			Самостійна робота з метою розвитку навичок самоосвіти	Складання запитань до матеріалу минулих тем; складання рецензій на усні відповіді або виконані письмові завдання іншими студентами; створення методичної папки і постійне її поповнення корисним матеріалом

Продовження табл.

№ з/п	Класифікаційна ознака	Автори класифікацій	Види самостійної роботи	Види самостійних завдань з педагогіки
2	За структурою пізнавальної діяльності	П.І. Підкасистий [7]	Самостійна робота за зразками (відтворювальна)	Занотовування основних ідей з підручника або інших джерел; складання таблиць і схем за зразком; вирішення типових педагогічних завдань за зразком
			Реконструктивно-варіативна самостійна робота	Аналіз й обґрунтування занотованих педагогічних ідей; складання порівняльної характеристики різних процесів та явищ на основі опрацьованого матеріалу; добір прикладів, які ілюструють ті чи інші педагогічні процеси та явища; складання анотацій і тез прочитаних книг і статей
			Частково-пошукова самостійна робота (евристична)	Написання творів-роздумів; підготовка рефератів і доповідей; вирішення нестандартних педагогічних завдань; проведення власних досліджень за поданим планом (ознайомлення з особливостями самоврядування колективу учнів, спостереження й аналіз занять тощо); складання правил-пам'яток, які відображають різноманітні аспекти педагогічної роботи; доповнення існуючих планів роботи власними ідеями
			Творчо-дослідна самостійна робота	Розробка планів-конспектів занять або їх фрагментів; складання розкладу уроків; підготовка лекцій для батьків; розробка анкет для учнів; проведення інтерв'ювання вчителів; складання характеристики на класний колектив або окремих учнів класу; складання планів і програм різноманітних аспектів навчально-виховної роботи

Розмаїття самостійних завдань дає змогу не лише забезпечувати індивідуальний підхід до кожного студента, а й певним чином систематизувати його самостійну навчальну діяльність. Ми погоджуємося з М.І. Махмутовим, який зауважував, що самостійні роботи лише тоді мають дидактичну цінність і сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності суб'єктів учіння, коли являють собою систему різноманітних за метою, формою та рівнем пізнавальної активності завдань [5, с. 441–442]. Використання системи самостійних робіт дає змогу забезпечувати послідовність, систематичність, зв'язок

теорії з практикою та реалізацію інших дидактичних принципів у навчально-виховному процесі.

Таким чином, у дослідженні сутності й змісту поняття “самостійна навчальна діяльність” ми підійшли до висвітлення вимог до її організації. Опрацювання педагогічної літератури із цього питання дає підстави виокремити ряд вимог, яких мають дотримуватись викладачі вищої школи, щоб забезпечити максимальну ефективність організації самостійної діяльності студентів. Ці вимоги є такими:

- дотримання в організації самостійної діяльності основних дидактичних принципів;
- органічне включення самостійної діяльності студентів у всі ланки навчально-виховного процесу;
- чітке планування самостійної навчальної діяльності й постановка конкретних цілей до кожного самостійного завдання, що виходять із загальних цілей викладання певної дисципліни;
- забезпечення всіх етапів організації самостійної діяльності студентів, починаючи від роз’яснення мети виконання самостійних завдань і закінчуючи контролем за якістю їх виконання;
- активне включення студента в самостійну діяльність як її суб’єкта;
- позитивне психологічне налаштування студентів на самостійну діяльність (вироблення вольових якостей, позитивної мотивації тощо);
- систематичне проведення індивідуальних і групових консультацій;
- озброєння студентів раціональними способами виконання самостійних завдань.

Висновки. Отже, добір змісту самостійної роботи в підготовці учителів початкових класів потребує ретельного дослідження проблеми організації самостійної діяльності у вищому навчальному закладі: аналізу її структури й видів самостійних робіт, виокремлення вимог щодо організації самостійної діяльності.

Література

1. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б.П. Есипов. – М. : Учпедгиз, 1961. – 240 с.
2. Заика Е.В. Психологические вопросы организации самостоятельной работы студентов в вузе : учеб. пособ. / Е.В. Заика. – Х. : ХГУ, 1991. – 72 с.
3. Лейкина Н.Ю. Самостоятельная работа учащихся на уроке / Н.Ю. Лейкина // Активизация учебно-познавательной деятельности учащихся : межвузовский сборник научных трудов. – Ленинград, 1984. – С. 71–74.
4. Листенгартен В.С. Самостоятельная деятельность студентов : пособ. для препод. вузов / В.С. Листенгартен, С.М. Годник. – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1996. – 96 с.

5. Махмутов М.И. Теория и практика проблемного обучения / М.И. Махмутов. – Казань, 1972. – 552 с.

6. Муковіз О.П. Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних факультетів засобами інформаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. – К. : Інститут вищої освіти АПН України, 2008. – 20 с.

7. Пидкасистый П.И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: Теоретико-экспериментальное исследование / П.И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1980. – 240 с.

СВАТЬСВ А.В.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Радикальна соціально-економічна трансформація суспільства супроводжується активним зростанням молодіжної субкультури, що для України набуває особливої актуальності. Зміна соціальних інститутів в умовах перехідного періоду і становлення нових соціально-економічних відносин має неодноразовні наслідки. З одного боку, еволюція громадських інститутів сприяє закріпленню нових стратегій світу, що змінився, з іншого – призводить до відхилень у соціалізації й розширює соціальну базу становлення субкультури, що не цілком відповідає вимогам сучасного соціуму. Крім того, розширення типів молодіжної субкультури для суб'єктів, яким характерні відхилення в соціалізації, і тим самим формування ціннісних орієнтацій, далеко не завжди соціально-позитивної спрямованості, не сприяє стабілізації соціально-економічної та політико-правової ситуації в країні, виступаючи гальмівним чинником громадського розвитку. Вказані процеси добре ілюструються зміною ролі спорту в житті сучасного суспільства.

Розробка цієї проблематики особливо важлива в соціальному плані, оскільки вона стосується молоді. Адже будь-яка проблема, пов'язана із цією соціальною групою, не лише відображає реальний стан суспільства в цілому, а й зачіпає перспективи його розвитку в соціальному, економічному та політичному плані, багато в чому визначаючи питання самореалізації й особливості пошуку свого шляху в нових соціально-економічних умовах. В умовах комерціалізації наполеглива потреба певної частини молоді в спортивному самоствердженні нерідко призводить до орієнтації на суто матеріальні інтереси, що багато в чому визначається прискореним статусним просуванням при прогресуючій водночас неадаптивності. Сьогодні педагоги повинні звернути особливу увагу на особливості формування, становлення й функціонування різних типів молодіжної субкультури, у тому числі в системі конкретних соціальних інститутів. Зрештою, це дасть змогу виявити умови форму-